

Валентина ЛЯПУНОВА
г. Мелітополь

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ВОСПИТАТЕЛЕЙ К ФОРМИРОВАНИЮ ТОЛЕРАНТНОСТИ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Перед украинской системой образования встает задача формирования толерантности у населения, в первую очередь, у детей дошкольного возраста как наиболее восприимчивой к формирующим воздействиям категории. Однако, на сегодня не получило специального рассмотрения вопросы профессиональной подготовки будущих воспитателей дошкольных учреждений к формированию толерантности у детей дошкольного возраста. Поэтому в статье поставлена цель структурно выстроить обобщенное содержание концепции профессиональной подготовки будущих воспитателей дошкольных учреждений к формированию толерантности у детей. Структура представленной педагогической концепции содержит: цель, задачи, определения понятийно-категориального аппарата, теоретико-методологические основы, а именно: подходы, факторы, закономерности, принципы и условия эффективного функционирования и развития концепции.

Ключевые слова: профессиональная подготовка воспитателей, концепция, структура концепции, принципы и условия реализации концепции.

Стаття надійшла до редколегії 01.02.2016

УДК 378.14

Анна НІКОРА
м. Миколаїв
anna.nikora@mail.ru

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ДЕБАТІВ У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ-ІСТОРИКІВ

У статті розкриваються методичні аспекти використання дебатов у навчанні студентів-істориків: цілі та головні елементи, вибір формату, конструювання тем, організаційна підготовка та оцінювання результатів. Основна увага приділена висвітленню особливостей реалізації дебатної діяльності студентів-істориків як основи активізації їх пізнавальної діяльності та мотивації майбутнього професійного розвитку.

Ключові слова: дебати, елементи дебатов, формати дебатов, студенти-історики, активне навчання, критичне мислення.

Необхідність активізації пізнавальної діяльності та підвищення рівня мотивації студентів-істориків до майбутнього професійного розвитку, вимагає розробки нової стратегії організації їх навчальної діяльності в умовах університету, заснованої на принципах активного навчання та критичного мислення. Високоєфективним та методично доцільним засобом реалізації цих принципів у процесі професійної підготовки студентів-істориків є застосування навчальних дебатов як окремої педагогічної технології.

Нині дебати широко представлені в програмах навчальних закладів США, Канади, Великої Британії та інших країн Європи і Азії як окремий предмет, факультатив або як частина курсу з комунікацій чи ораторського мистецтва. Вони розглядаються як ефективна педагогічна технологія і використовують-

ся на заняттях різних предметів, де зміст навчання потребує обговорення суперечливих тем.

Питання застосування технології дебатов у процесі навчання активно досліджується як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Більшість робіт, присвячених дебатам, походять із США, де різні програми дебатов є частиною навчального процесу багатьох університетів. Серед них найвідомішими є роботи С. Джонсона, Р. Еліс, Д. Стейнберга, А. Шнайдера, М. Шнурера, М. Федрізі, О. Фрілі у яких розглядаються проблеми визначення структури дебатов, стратегій і загальної методики навчання їх ведення. В Україні окремі дослідження, присвячені дебатам, розглядають їх у контексті вивчення інтерактивних технологій навчання (О. Пометун, Л. Пилипчатина, Л. Пироженко, Т. Ремех, І. Суценко), а

також проблеми їх застосування в позааурочній діяльності (О. Кропачова, Т. Савінков).

Не зважаючи на значний інтерес до використання навчальних дебатов, їх високу ефективність у процесі розвитку критичного мислення особистості, проблема вивчення методичних аспектів використання дебатов у навчанні студентів-істориків не була предметом окремого дослідження, що і зумовлює актуальність нашої статті. У контексті цієї проблеми окремої уваги потребує питання вивчення та опису цілей, головних елементів, форматів, методичних особливостей організації та оцінювання результатів навчальних дебатов, використання їх як основи активізації пізнавальної діяльності та мотивації майбутнього професійного розвитку студентів-істориків.

Поняття «дебати» по-різному витлумачується в літературі. Так, американські вчені А. Шнайдер і М. Шнурер під дебатами розуміють спеціально організований, чітко структурований публічний обмін думками між двома сторонами з актуальної теми. Цей різновид публічної дискусії учасники дебатов спрямовують на переконання у своїй правоті третьої сторони, а не одне одного. Саме тому вербальні і невербальні засоби, що використовуються учасниками дебатов, мають на меті отримання певного результату – формування у слухачів позитивного враження від власної позиції [6, 8].

На думку О. Фрілі та Д. Стейнберга, дебати означають процес розгляду різних точок зору та вироблення суджень з певної теми, щоб за допомогою обговорення дійти рішення на власний розсуд або переконати інших погодитися з ними. Вони зазначають, що починаючи з класичних часів, дебати були одним з кращих методів вивчення і звернення до принципів критичного мислення [7, 4].

Вітчизняні дослідники під дебатами розуміють структурований та спеціально організований обмін думками, публічну дискусію між двома сторонами з актуальної теми, що забезпечує учасникам набуття нових знань, зміцнення власної думки, формує вміння її аргументовано доводити, відповідати на контраргументи [3, 70].

Введення технології дебатов у процес професійної підготовки студентів-істориків

дозволяє досягти одразу кількох вагомих цілей: навчити студентів знаходити і досліджувати протиріччя в темах, будувати захищені від нападів докази, підкріплюючи їх влучними прикладами; сформувати вміння уважно прислухатися до контраргументів, ставити запитання та розмірковувати про відповіді, висловлювати власне ставлення до історичних подій (явищ, процесів) і до реалій сьогодення, критично оцінювати інформацію, яка надходить з різних джерел; розвинути у студентів такі риси особистості, як самостійність мислення, толерантність, ініціативність, творчість, артистизм [1; 5].

Відтак, участь студента у навчальних debataх дає йому ширші освітні можливості для активізації пізнавальної діяльності, майбутнього професійного розвитку (публічні виступи, командна робота) і життя в цілому (підвищує рівень загальної освіченості та культури, вчить виваженій поведінці та етичним принципам спілкування). Це обумовлює доцільність широкого запровадження цієї технології у навчальний процес вищих навчальних закладів.

У той же час, дебати потребують детального проектування системи дій викладача, і насамперед того, хто навчається – студента. Складовими дебатов завжди є кілька основних елементів, які можуть змінювати послідовність і тривалість залежно від виду дебатних форматів. Перший елемент – чітка тема обговорення (формулюється як певне твердження), що відома учасникам заздалегідь і є суспільно значущою та актуальною. Другий елемент – наявність двох учасників (команд), які мають протилежні (ствердження та заперечення) позиції щодо теми. Третій – можливість для кожної сторони висловити й обґрунтувати свою позицію і обов'язково мати можливість відповісти на аргументи опонентів. Четвертий – виділення певного часу на «перехресне опитування» – запитання та відповіді, які учасники дебатов використовують як для ствердження власної позиції, так і для виявлення слабких сторін у аргументації опонентів. П'ятим елементом є зворотний зв'язок, який учасники дебатов отримують від суддів та (або) інших учасників, які спостерігають за процесом дебатування [2, 201].

Як і будь-яка технологія дебати передбачають у кожному конкретному випадку їх використання чіткий алгоритм діяльності студентів, як дебатерів, так і глядачів, і викладача. Цей алгоритм визначається обраним заздалегідь форматом дебатов і вимагає жорсткого дотримання, особливо коли мова йде про командне дебатування [4].

Форматами для командного дебатування можуть бути: підготовлені дебати, спонтанні дебати, дебати у формі ігрового суду, студентський конгрес. Такі формати дебатов у рамках вивчення однієї конкретної дисципліни викладач може застосовувати 1–2 рази на семестр, оскільки їх проведення потребує багато часу на організацію попереднього дослідження, підготовку учасників і, безпосередньо, на самі дебати. Такі формати застосовуються переважно в позааудиторній роботі зі студентами-істориками.

Більш «зручними» для використання під час аудиторних занять мають так звані «формати для початківців». Одним із відносно легких форматів є дискусія за круглим столом. Даний вид дебатов проходить у неформальній обстановці та керується суддею, який презентує тему дебатов і самих опонентів. Студент «за» виступає на захист твердження, сформульованого у темі. Студент «проти» – виступає проти. «Нейтральні» ставлять запитання на які може відповідати будь-хто з дебатуючих. Всі інші студенти беруть участь у відкритій дискусії, керованій суддею, а також голосують за переможця. Суддя підбиває підсумок, визначаючи головні проблеми, рахує голоси студентської аудиторії та оголошує переможця.

Дебати у форматі публічного форуму імітують традиційні збори людей для обговорення суперечливих питань. У таких дебатах ніхто не зобов'язаний виступати чи брати участь, якщо не має бажання. Процесом дебатування керує модератор (переважно це сам викладач), який визначає, хто зі студентів говоритиме. У цьому випадку важливо повідомити учасникам як довго спікери можуть говорити та чи можуть учасники ставити спікерам запитання після закінчення виступів. Викладач може по-різному адаптувати цей формат. Студентам можна роздати конкретні

ролі (історичних постатей, представників різних соціальних груп тощо), або ж розсадити студентів по підгрупах (1 – прибічники, 2 – супротивники, 3 – ті, що не визначилися), надавши право переходити з однієї підгрупи до іншої, якщо їхні настрої змінюються внаслідок виступів.

Формат «Спонтанна аргументація» (СПАР) цікаві студентам перш за все тим, що визначення тем для дебатов відбувається шляхом жеребкування (наприклад, витягуючи з капелюха). А оскільки це експрес-дебати, на підготовку учасникам надається лише кілька хвилин. Звичайно такі дебати доцільно проводити за підсумками вивчення певного розділу навчальної програми (змістового модуля), а на обговорення виносити кілька нескладних для обговорення тем. Цей формат дебатов є досить яскравим і емоційним, супроводжується аплодисментами та коректними критичними зауваженнями з аудиторії, а також дозволяє швидко підсумувати основні проблемні питання навчального курсу.

Організаційна підготовка визначається складністю дебатного формату, однак є певні правила, дотримання яких дозволяє викладачеві ефективно підготувати, організувати та провести навчальні дебати. При підготовці навчальних дебатов першочергове значення має вибір викладачем формату проведення, чіткість сформульованої теми (тем) для дебатування, розуміння складності матеріалу для студентів, обрання суддів, спікерів тощо.

На етапі безпосереднього проведення першочергове значення відводиться обізнаності студентів з матеріалом теми (схвалюються консультації з викладачем, пошук додаткової інформації тощо), чітка регламентація часу на виступи та обговорення, етичність поведінки всіх учасників дебатов. На етапі ж рефлексії дебатов відбувається: опис ходу дебатов, аналіз та (за потреби) конструктивна критика діяльності, фіксація особистих змін студентів. Цей етап уключає в себе й рефлексію студентами позиції щодо обговорюваної теми, що сприяє формуванню в них власної думки.

Методами оцінювання дебатов можуть бути: студентське голосування, оцінювання членами команди, голосування на основі вла-

сного бюлетеня, оцінювання за допомогою контрольної таблиці, оцінювання ступеня вдосконалення відповідних навчальних компетенцій студентів завдяки повторенню. Однак, який би метод оцінювання не був обраний, головне – чітко сформулювати критерії за якими рівень сформованості дебатних навичок студентів і рівень володіння ними темою будуть переведені викладачем у відповідну оцінку (бал).

Отже, цінність дебатов у процесі навчання студентів-істориків є безумовно високою. По-перше, історія за своєю природою є наукою спірною (студенти постійно стикаються із суперечностями, а іноді навіть протилежними трактуваннями історичних фактів, причин та наслідків). По-друге, під час дебатов на історичні теми студенти реконструюють минуле, «олюднюють» його, тим самим значно підвищуючи особистісну мотивацію до навчання. По-третє, дебатний процес дає студентам-історикам змогу розглянути важливі питання під різними кутами, вчить мислити критично.

Аналізуючи методичні аспекти використання навчальних дебатов, приходимо до висновку, що на сьогодні малодослідженим залишається широке коло проблем, пов'язаних з підготовкою, організацією та безпосереднім веденням дебатної діяльності, без розв'язан-

ня яких застосування технології дебаткування у навчальному процесі вищих навчальних закладів при підготовці студентів-істориків буде малоефективним. До таких проблем перш за все відносимо недостатнє розкриття освітнього потенціалу дебатов у підготовці вітчизняної студентської молоді, досить обмежену кількість навчально-методичних праць з даного питання, а відтак слабку обізнаність викладачів з цією технологією.

Список використаних джерел

1. Нікора А. О. Шкільний курс «Історія України» та методика його викладання : навчальний посібник / А. О. Нікора. – Миколаїв : Ліон, 2013. – 286 с.
2. Пометун О. І. Основи критичного мислення : навч. посіб. для учнів старш. кл. загальноосв. шк. / О. І. Пометун, Л. М. Пилипчатіна, І. М. Сущенко та ін. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. – 216 с.
3. Сучасна українська школа і педагогіка у поняттях і термінах : Довідник : навчальний посібник / автори-укладачі : О. А. Кузнецова, А. О. Нікора. – Миколаїв : Ліон, 2013. – 212 с.
4. Сущенко І. Дебати в школі. Як навчити учнів аргументації та публічного мовлення? : посіб. для вчителів / І. Сущенко. – Тернопіль : Астон, 2006. – 128 с.
5. Технології розвитку критичного мислення / А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метьюз та ін. ; [наук. ред., передм. О. І. Пометун]. – К. : Вид-во «Плеяди», 2006. – 220 с.
6. Шнайдер А. Навчання через дебати : різноманітні поглядів / А. Шнайдер, М. Шнурер ; [адапт. перекл. з англ.]. – К. : БФ «Вчителі за демократію та партнерство», 2009. – 320 с.
7. Freeley A. J. Argumentation and Debate : Critical Thinking for Reasoned Decision Making / A. J. Freeley, D. L. Steinberg. – 12th ed. – Belmont, CA : Wadsworth, 2009. – P. 1–531.

Anna NIKORA
Mykolaiv

METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE USE OF DEBATE IN TEACHING STUDENTS HISTORIANS

The article reveals methodical aspects of the use of debate in teaching students historians: objectives and main elements, the choice of format, design, organization and evaluation of results. The main attention is paid to the analysis of peculiarities of the realization of debate activity of students-historians as the basis of activation of their cognitive activity and motivation of future professional development.

Keywords: debate, debates, debate formats, students, historians, active learning, critical thinking.

Анна НИКОРА
г. Николаев

МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДЕБАТОВ В ОБУЧЕНИИ СТУДЕНТОВ-ИСТОРИКОВ

В статье раскрываются методические аспекты использования дебатов в обучении студентов-историков: цели и главные элементы, выбор формата, конструирование темы, организационная подготовка и оценивание результатов. Основное внимание уделено освещению особенностей реализации дебатной деятельности студентов-историков как основы активизации их познавательной деятельности и мотивации будущего профессионального развития.

Ключевые слова: дебаты, элементы дебатов, форматы дебатов, студенты-историки, активное обучение, критическое мышление.

Стаття надійшла до редколегії 26.01.2016